

Коробейнікова, Т. І. Мультимедійні вправи для навчання діалогічного мовлення на заняттях з англійської мови / Т. І. Коробейнікова // Педагогічний процес: теорія і практика. – К., 2012. – Вип. 3.– С. 122–134.

УДК 378.147

Коробейнікова Тетяна Ігорівна

МУЛЬТИМЕДІЙНІ ВПРАВИ ДЛЯ НАВЧАННЯ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена проблемі організації самостійної роботи в процесі формування компетенції майбутніх учителів у діалогічному мовленні на початковому ступені навчання англійської мови як другої іноземної. Проаналізовано етапи навчання діалогічного мовлення та надано відповідні ним приклади вправ з мультимедійною підтримкою.

Ключові слова: діалог, діалогічне мовлення, діалогічна єдність, мультимедійні засоби навчання, репліка, самостійна робота.

Коробейнікова Т. И. Мультимедийные упражнения для обучение диалогической речи на занятиях по английскому языку как второму иностранному. *Статья посвящена проблеме самостоятельной работы в процессе формирования компетенции будущих учителей в диалогической речи на начальной ступени обучения английского языка как второго иностранного. В статье рассмотрены этапы обучения диалогической речи, приведены примеры соответствующих им упражнений с мультимедийной поддержкой.*

Ключевые слова: диалог, диалогическая речь, диалогическое единство, мультимедийные средства обучения, реплика, самостоятельная работа.

Korobeinikova T. I. Multimedia Tasks in Teaching Dialogues at Lessons of English as Second Foreign Language. *The article deals with the problems of self work in future teachers' educating, especially, in the process of developing speaking competence in English as Second foreign language. The author has analyzed the*

process of teaching dialogues. Possible ways of teaching dialogues with multimedia are represented in Tasks

Key words: *dialogue, dialogical speech, dialogical unit, multimedia, selfwork.*

Специфіка навчання майбутніх учителів другої іноземної мови (ІМ2) у контексті оновлення цілей, принципів та змісту навчання вимагає перегляду методики відповідного процесу. Вивчення методичної літератури свідчить, що проблема навчання ІМ2 досліджувалась багатьма науковцями: загальні проблеми навчання ІМ2 – Н. В. Баришніковим, І. Л. Бім, навчання ІМ2 як спеціальності в мовних вишах – Б. А. Лапідусом, навчання англійської як ІМ2 – О. В. Пінською, Л. К. Орловською. Однак здійснені методичні дослідження не вичерпують усіх питань, пов'язаних із навчанням майбутніх учителів англійської як ІМ2 після іспанської, зокрема навчання діалогічного мовлення за допомогою мультимедійних технологій.

Особливість курсу ІМ2 полягає в тому, що кількість навчальних годин в порівнянні з першою іноземною мовою значно менша, але необхідно сформувати у студентів такі навички й уміння, які виконують роль базису для подальшого самовдосконалення майбутнього вчителя як знавця мови й учасника іншомовної комунікації, а також як фахівця з навчання вивченої мови.

У контексті положень Болонської декларації, коли в системі навчання у вишах існує тенденція до збільшення значущості самостійної роботи майбутніх учителів у позааудиторний час, готовність самостійного оволодіння англомовним спілкуванням у діалогічній формі майбутніми вчителями є особливо актуальним. В умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу в мовних вишах значно зростає питома вага такої форми навчання студентів як їхня самостійна робота. Згідно з Робочими програмами з англійської мови як ІМ2 50 - 53% від загальної кількості навчальних годин відведено на позааудиторну самостійну роботу студентів [7; 8]. Очевидним є той факт, що вищезгадані сучасні тенденції організації навчального процесу вимагають перегляду й осучаснення засобів та методів навчання англійської мови як ІМ2 в мовному виші. Вирішення

порушеної проблеми, на нашу думку, можливе за умов залучення новітніх інформаційних технологій, зокрема мультимедійних засобів навчання.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та опис структури й змісту комплексу вправ з мультимедійною підтримкою, розробленого нами для формування компетенції майбутніх учителів у діалогічному мовленні, як одного із шляхів організації самостійної роботи студентів у процесі вивчення англійської мови як другої іноземної на початковому ступені навчання.

Поставлена мета вимагає вирішення таких завдань: уточнити мету й зміст та визначити форми й вимоги до організації самостійної роботи в процесі формування компетенції майбутніх учителів в діалогічному мовленні на початковому ступені вивчення англійської мови як ІМ2; надати приклади мультимедійних вправ з навчання діалогічного мовлення, які використовуються в самостійній роботі студентів, які перший рік вивчають англійську мову як ІМ2.

Питання самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземних мов неодноразово порушувалось багатьма науковцями: А. М. Алексюк, В. І. Андрєєвою, І. О. Зимньою, Т. І. Коваль, Н. Ф. Коряковцевою, Г. В. Роговою, Ф. М. Рабінович, Т. Є. Сахаровою та ін.. Аналіз праць вищезгаданих авторів показав, що не існує чіткого визначення поняття "самостійна робота з оволодіння діалогічного мовлення іноземною мовою". Але разом з тим, у сучасній науковій літературі переважно вживаються терміни "самостійна робота" та "самостійна навчально-пізнавальна діяльність". Ми підтримуємо точку зору І.О.Зимньої щодо розуміння поняття "самостійна робота", яка є навчальною діяльністю, що організовується самим студентом відповідно до його внутрішніх пізнавальних мотивів, згідно з запропонованою програмою, і здійснюється ним у раціональний для нього час, самоконтролюється у процесі навчання за умови зовнішнього опосередкованого системного керування з боку викладача або навчальної комп'ютерної програми [2, с. 95].

Таким чином, ми розглядаємо самостійну роботу майбутніх учителів під час оволодіння діалогічним мовленням англійською мовою ІМ2 як їхню самостійну навчально-пізнавальну діяльність, у процесі якої вони працюють самостійно з

підготовленим викладачем навчальним матеріалом для досягнення сформульованої ним практичної мети. При цьому студенти використовують запропоновані викладачем прийоми, методи і засоби навчання.

Самостійність майбутніх учителів проявляється в можливості планування цієї діяльності, виконанні навчальних завдань у зручний для них час, самоконтролю та звітності перед викладачем за результати навчально-пізнавальної діяльності. За вищезгаданих умов, перед викладачем постає завдання створити клімат, спрямований не на викладання, а на допомогу в самостійному цілеспрямованому учінні, що вимагає розробки та організації навчальних матеріалів.

Вирішення питань організації самостійної роботи студентів, на нашу думку, можливе шляхом застосування новітніх інформаційних технологій, зокрема мультимедійних засобів навчання. Їх використання дозволяє підвищити інтенсивність і ефективність процесу навчання, що неодноразово доводилось науковцями, адже мультимедійні засоби навчання мають певні переваги у презентації матеріалу, його структуруванні, перевірці навчальних досягнень студентів, а також можуть використовуватись дистанційно. Мультимедійні засоби навчання дозволяють одночасно поєднувати відео-, графічні, текстові та аудіоматеріали. Різні форми представлення навчального матеріалу уможливають інтерактивну взаємодію студента з представленою інформацією. Інтерактивність мультимедійних засобів навчання дає змогу використовувати комп'ютер як мовленнєвого партнера, що представляє диференційованість навчального матеріалу і перетворює навчальний процес в індивідуальний тренінг. Робота студента з такими вправами відтворює природність спілкування на психологічному та мовному рівнях [3, с. 151].

Робочою програмою для першого року навчання англійської як ІМ2 визначається, що очікуваний результат навчання – опанування майбутніми вчителями рівня А2 володіння мовою за шкалою, запропонованою Радою Європи [8]. Тобто, студент може спілкуватися досить легко в конструктивних ситуаціях та коротких бесідах за умов, що співрозмовник допоможе в разі необхідності.

Отже, студент повинен виконувати звичайні завдання, що вимагають простого й прямого обміну інформацією на знайомі та звичайні теми щодо повсякденного життя, дозвілля, роботи; може здійснювати дуже короткі соціальні контакти без надмірних зусиль: ставити запитання й відповідати на запитання, обмінюватись думками та інформацією на близькі та знайомі йому теми [1].

Відомо, що вирішення проблеми навчання будь-якого виду мовленнєвої діяльності починається із вибору одиниці навчання. Характеристики останньої визначають методику роботи з мовно-мовленнєвим матеріалом та шляхи реалізації поставленої мети навчання. Вибір оптимального шляху навчання діалогічного мовлення залежить від рівня володіння студентами англійською мовою й очікуваного діалогу.

У методичній літературі існують різні класифікації діалогів, проте єдиної класифікації типів діалогу як за кількістю, так і за номенклатурою до теперішнього часу не існує, що ускладнюється існуванням діалогів "змішаних" типів і навіть реєстрів. Починаючи навчання діалогічного мовлення, викладач чітко має визначити функціональний тип діалогу і, залежно від типу, обрати діалоги-зразки, уточнюючи якими діалогічними єдностями студенти володіють, а якими ще потрібно оволодіти. Під час відбору діалогів, які використовуються в розробленому нами комплексі мультимедійних вправ, ми спирались на класифікацію функціональних типів діалогів, яка прийнята групою науковців під керівництвом С. Ю. Ніколаєвої [5, с. 152]. Для самостійної роботи студентів ми виділяємо такі діалогі, як діалог-розпитування та діалог-домовленність. Це зумовлено тим, що цим функціональним типам діалогу притаманний такий набір діалогічних єдностей: запит-повідомлення інформації реалізовується в діалозі-розпитуванні, пропозиція - прийняття/неприйняття запропонованого – в діалозі-домовленості. Структурна співвідносність реплік в таких діалогічних єдностях переважно повна (відносна) або часткова. Проте найбільш поширеною є нульова структурна залежність реплік, де репліка-реакція має модальний або оцінювальний характер. На нашу думку, навчання при опануванні рівня А2 англійської мови слід розпочинати з тих діалогічних єдностей, де репліки мають

повну співвідносність, бо це забезпечує їх легше засвоєння. Далі переходити до діалогічних єдностей з частковою та нульовою співвідносністю як найбільш характерних для реального спілкування.

Навчання діалогічного мовлення може реалізовуватись двома шляхами, а саме: від діалогу-зразка до власного діалогу студентів (зверху) і від репліки до цілого діалогу. Мультимедійний комплекс вправ організовано нами першим шляхом. Г. М. Уайзер зазначає, що шлях від діалогу-зразка – це вивчення готових діалогів, яке позбавляє студентів думати творчо й самостійно [10, с.115]. На нашу думку, заучування зразків є необхідною умовою на початковому ступені навчання. Оскільки мовленнєві автоматизми студентів ще недосконалі, добір мовних засобів, їх правильну організацію в реченні, чітке інтонаційне оформлення фраз вони здійснюють значною мірою за участі свідомості, то передусім необхідним є тренування в підготовленому мовленні, яке й виступає перехідною ланкою до непідготовленого [4, с.143]. Також, ми підтримуємо О. М. Соловову, в тому, що навчання шляхом "зверху", виступає оптимальним під час навчання стандартним, типовим діалогам [9, с.180].

Ефективність самостійної навчальної діяльності студента залежить від структурування навчально-методичних матеріалів. Вважаємо за необхідне розподілити навчальний матеріал розробленого комплексу мультимедійних вправ так, щоб майбутні вчителі поступово оволодівали вміннями вести діалог кожного з визначених нами функціональних типів, що має стати результатом сформованості вмінь англомовного спілкування в діалогічній формі. Тобто, кожен визначений тип діалогу має стати окремим, відносно незалежним заняттям, яке забезпечує студента необхідною і достатньою порцією навчальних і контрольних матеріалів для досягнення певної навчальної мети. Тому, ми розробили вправи для кожного окремого заняття і розмістили їх в порядку реалізації етапів навчання діалогічного мовлення: етап 1 – пред'явлення діалогу-зразка; етап 2 – аналітичний; етап 3 – драматизація; етап 4 – власні діалоги [6, с.131].

Розглянемо реалізацію першого етапу навчання діалогічного мовлення в розробленому нами комплексі вправ. Цей етап передбачає ознайомлення

студентів із відео діалогу-зразка. Вправи цього етапу - умовно-комунікативні, рецептивні, вмотивовані, без опори на текст діалогу.

Вправа 1 (умовно-комунікативна, рецептивна в перегляді відео, вмотивована, без опор, контроль відстрочений)

Інструкція: *Mell is doing a survey, a kind of interview, you know, interviewing the people on the street. Accept she wasn't having much luck nobody wanted to stop. Mat wants to help her. Watch their dialogue and try to catch as much as you can about the survey.*

Презентація діалогу-зразка передбачає перегляд студентом відео без опори на його текст. Для перегляду діалогу потрібно активізувати відеопрогравач, робота з яким передбачає, що студент самостійно може включати, зупиняти відео, керувати гучністю звуку в разі необхідності. Враховуючи те, що діалоги-зразки були запозичені нами із автентичних художніх фільмів та навчальних відеокурсів, для зняття труднощів під час перегляду ми розмістили довідкову інформацію до кожного діалогу в папці "Додатки", яка супроводжує кожне заняття. "Додаток" до кожного відео вміщує список імен, географічних назв, незнайомих лексичних одиниць з поясненнями та прикладами щодо їх вживання, а також пояснення нового граматичного явища. При активації кожного із додатків з'являється інформаційне вікно із запитанням щодо подальшої роботи: відкрити кожен із файлів чи завантажити на електронний носій інформації або комп'ютер користувача. Студент може роздрукувати завантажений чи відкритий документ, що полегшує його роботу. Звертатись до "Додатків" студент може до перегляду відео або після, якщо в цьому виникає потреба.

Наступний крок мультимедійного комплексу передбачає перевірку розуміння переглянутого діалогу-зразка за допомогою тестів множинного й альтернативного вибору. Перевірка за допомогою комп'ютерних тестів має певні переваги: по-перше, це швидкий зворотний зв'язок; по-друге, забезпечується об'єктивне, неупереджене оцінювання навчальних досягнень студента; по-третє, створюються сприятливі умови для того, щоб студент самостійно здійснював

контроль за результатами своєї навчально-пізнавальної діяльності та мав змогу покращити його.

Розроблені нами тестові завдання є повністю керованими, оскільки автоматично перевіряються комп'ютером, що передбачає формування вмінь самоконтролю та самокорекції навчальних досягнень самим студентом. Для вибору відповіді на запитання або правильного твердження тесту, студент повинен активізувати опцію *Accept the answer*. Після прийняття відповіді відкривається інформаційне вікно, в якому студент отримує повідомлення щодо результату свого вибору. Лише після закриття інформаційного вікна, студент може переходити до наступного запитання. В кінці кожного тестового завдання студент може отримати оцінку за результат своєї роботи над обраним тестом, активізувавши опцію *"Show my results"*. Ознайомившись з оцінкою, студент отримує рекомендації щодо подальшої роботи. Якщо рейтинговий бал студента 80-100%, то йому пропонується перейти до вправи 4, якщо бал нижчий 79%, то для покращення результату рекомендується звернутись до "Додатків", повторно переглянути відеозразок та виконати тест ще раз. Для студентів з результатом нижче 60% необхідним є повторне виконання тесту після перегляду відеозразка з титрами, вправа 3, або вправа 1, яка має супроводжуватись роздрукованим текстом діалогу із "Додатків".

Вправа 2 (умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, вмотивована, без рольового компонента, автоматичний контроль комп'ютером)

Інструкція: *Check how well you understand the gist of the dialogue. Mark the statements below True or False.*

The girl has interviewed 20 boys.

The girl asked Matt to answer her questions.

Matt liked the girl and wanted to help her.

Вправа 3 (умовно-комунікативна, рецептивна в аудіюванні та читанні, вмотивована, без рольового компонента, з опорою на текст, самоконтроль)

Інструкція: *Mel is doing a survey, a kind of interview, you know, interviewing the people on the street. Accept she wasn't having much luck nobody wanted to stop. Mat*

wants to help her. Watch and read their dialogue and try to catch as much as you can about the survey.

Вправа 4 (умовно-комунікативна, рецептивно-репродуктивна, вмотивована, із штучно створеною опорою, без рольового компонента, самоконтроль)

Інструкція: *Watch the dialogue and improve your English by repeating in pauses*

Це вправа на імітацію кожної репліки запропонованого у відео діалогу-зразка. Вправу представлено як змонтований автором відеофрагмент. Фрагмент складається із відеореплік діалогу-зразка та слайдів з текстом реплік, які тривають 5-10 секунд кожна залежно від часу звучання репліки в діалозі. Така вправа надає студентів можливість оволодівати кожною реплікою, її інтонаційним оформленням та швидкістю мовлення в активному режимі.

Після відпрацювання реплік студент переходить до наступного етапу навчання діалогічного мовлення – драматизації. Цей етап представлений трьома вправами у формі рольових ігор. Виконуючи вправи 5 та 6, студент працює індивідуально з комп'ютером. У ролі співрозмовника виступає актор з екрану комп'ютера. Для того, щоб відбувся діалог між актором і студентом, ми розділили відеозразок на репліки кожного з учасників і змонтували для кожного окремий відеоролик, який складається із відеореплік і слайдів з текстом. Студент отримує інструкцію щодо формулювання своєї репліки, а відповідь-реакцію отримує від віртуального відеоспіврозмовника. Таким чином відбувається діалог між студентом та комп'ютером.

Розглянемо змонтований відеоролик докладніше. В нашому відеозразку (див. вправа 1) є два учасники: дівчина та хлопець. Якщо студент обирає роль дівчини, то відкривається ролик, в якому відео її співрозмовника, хлопця, та слайди з інструкціями щодо її реплік. Для хлопця відкривається ролик із відео репліками дівчини та інструкціями щодо його реплік. У "Додатки" ми включили друкований варіант інструкцій, які розміщені на слайдах, змонтованих відеороликів. Це, на нашу думку, полегшить виконання таких вправ студентам, які гірше сприймають текст з екрану монітора.

Вправа 5 (умовно-комунікативна, рецептивно-продуктивна, вмотивована, з штучно створенною опорою, з рольовим компонентом, самоконтроль)

Інструкція: *Choose a role and act the dialogue (MATT / MEL)*

Вправа 6 (комунікативна, рецептивно-продуктивна, вмотивована, з штучно створенною опорою, з рольовим компонентом, самоконтроль)

Інструкція: *Choose a role and act the dialogue. Follow the instructions from the screen.*

Вправа 5 передбачає відтворення діалогу-зразка за інструкціями. Наступна вправа – також рольова гра, представлена схожими на попереднє завдання відеороликами, проте ми змінили інструкції щодо кожної репліки. Така заміна була проведена нами з метою зміни змісту діалогу. Таким чином за структурою діалог залишився як оригінал, а студент згідно з інструкціями має змогу створити новий діалог. Наприклад: у зразку хлопець повідомив, що він закінчив Oxford, а студент отримує інструкцію, в якій вказано, що він є студентом українського вишу і ще його не закінчив.

Наступна вправа, яку ми відносимо до етапу драматизації, передбачає роботу студентів в парах. Це вправа на озвучування відео діалогу-зразка, який записано нами із виключеним звуком. Виконуючи цю вправу, студенти можуть використовувати інструкції зі слайдів до вправи 5 або до вправи 6. Проте, студенти самі вирішують чи є потреба в їх використанні. Передбачається, що ця вправа перевіряється на аудиторному занятті викладачем.

Вправа 7 (комунікативна, рецептивно-продуктивна, вмотивована, із штучно створеною опорою / без опор, із рольовим компонентом, взаємоконтроль і безпосередній контроль з боку викладача)

Інструкція: *Work in pairs. You are actors. Your task is to sound the video If you need, use the items from Task 5 or Task 6 and dramatize the dialogue.*

Наступний етап навчання діалогічного мовлення – створення власних діалогів. До цього етапу ми розробили комунікативні ситуації, згідно з якими студенти, працюючи в парах, створюють власні діалоги, записують їх на

електронні носії (мобільні телефони, диктофони, веб камери тощо) та надсилають електронною поштою або здають викладачеві.

Вправа 8 (комунікативна, рецептивно-продуктивна, вмотивована, з рольовим компонентом, взаємоконтроль та відстрочений контроль з боку викладача)

Інструкція: *Work in pairs. Look through the situation below and record your dialogue. Recorded dialogues should be given or sent by e-mail to your teacher.*

One of you is a journalist from a new magazine and the other is a person who is interviewed. Look through the cards and act your dialogue.

Student 1 - You are a person who is interviewed. Your task is to tell the journalist as much as possible about yourself: job, hobby, interests and lifestyle.

Student 2 - You are a journalist. Your task is to interview Ukrainian student. Follow the scheme: introduce yourself; explain the purpose of the interview; ask your partner about his/her life: place of living, character, job, hobby, interests and lifestyle.

Перевірені попередньо та проаналізовані викладачем записані студентами діалоги прослуховуються на аудиторному занятті. Звичайно, що за умов обмеженості аудиторних годин, діалоги прослуховуються вибірково. Під час прослуховування обраних діалогів, студенти отримують завдання щодо аналізу їхнього змісту та структури, констатації допущених учасниками діалогу помилок. На нашу думку, така перевірка самостійної роботи студентів надасть поштовх у розвитку професійної компетенції майбутніх учителів.

Перспективу подальших наукових розвідок ми вбачаємо в укладанні моделі навчання із використанням розробленого комплексу мультимедійних вправ та експериментальній перевірці ефективності використання розроблених вправ в процесі формування компетенції майбутніх учителів у діалогічному мовленні англійською мовою як ІМ2.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / переклад з англ., наук. ред. укр. видання док. пед. наук проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Зимняя И. А. Психология обучения неродному языку (на материале русского языка как иностранного) / Ирина Алексеевна Зимняя. – М. : Русский язык, 1989. – 210 с.
3. Коробейнікова Т. І. Мультимедійні засоби у навчанні майбутніх учителів англійської мови як другої іноземної : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених ["Мовна комунікація : сучасні технології у форматі різнорівневих систем"], (Горлівка, 12 травня 2011 р.) – Горлівка, 2011. – С. 149 – 151.
4. Лapidус Б. А. Обучение второму иностранному языку как специальности / Борис Аронович Лapidус. – М. : Высшая школа, 1980. – 173 с.
5. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: [підручник. Вид. 2-е, випр. і перероб.] / кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.
6. Методика обучения иностранному языку в средней школе / Ф. М. Рабинович, Г.В. Рогова, Т. Е. Сахарова. – М. : Просвещение, 1991. – 287 с.
7. Навчальна програма "Друга іноземна (англійська) мова" / укладачі програми: С. І. Григоренко, В. П. Пожидаєва, А. М. Зінатуліна, Є. В. Серябрякова. – Горлівка : ГДПШМ, 2010. – 150 с.
8. Робоча програма з англійської мови як другої іноземної (спеціальність "Мова і література") / укладачі програми: І. Ф. Буфан, В. О. Коломієць, Т. Э. Шевченко. - К. : КНЛУ, 2003. – 49 с.
9. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам: базовый курс: [пособие для студентов пед. вузов и учителей] / Е. Н. Соловова. – М.: АСТ: Астрель, 2008. – 238, [2] с.
10. Уайзер Г. М. Развитие устной речи на английском языке (5 – 8классы) / Г. М. Уайзер, А. Д. Клименко. – М. : Просвещение, 1972. – 176 с.
11. Curriculum for English Language Development in Universities and Institutes (draft 2). – Kyiv : The British Council, 2001. – 245 p.